

Magali Delaloye

O istorie erotică a Kremlinului

De la Ivan cel Groaznic
la Raisa Gorbaciova

POLIROM

Magali Delaloye

O istorie erotică a Kremlinului

De la Ivan cel Groaznic la Raisa Gorbaciovă

Traducere de Nicolae Constantinescu

Dacă în secolul al XVII-lea, Moscova a fost puterea cea mai dominată răzănată din lume, în secolul al XVIII-lea, ea a devenit cea mai puternică din lume. În 1682, moștenitorul său, Iulian cel Groaznic, a devenit împăratul Rusiei. În 1721, moștenitorul său, Petru cel Mare, a devenit împăratul Rusiei. În 1762, moștenitorul său, Ivan cel Groaznic, a devenit împăratul Rusiei. În 1785, moștenitorul său, Paul I, a devenit împăratul Rusiei. În 1801, moștenitorul său, Alexander I, a devenit împăratul Rusiei. În 1825, moștenitorul său, Nicolai I, a devenit împăratul Rusiei. În 1855, moștenitorul său, Alexandru II, a devenit împăratul Rusiei. În 1881, moștenitorul său, Nicolai II, a devenit împăratul Rusiei. În 1917, moștenitorul său, Nicolai II, a devenit împăratul Rusiei. În 1924, moștenitorul său, Nicolai II, a devenit împăratul Rusiei. În 1941, moștenitorul său, Nicolai II, a devenit împăratul Rusiei. În 1945, moștenitorul său, Nicolai II, a devenit împăratul Rusiei. În 1953, moștenitorul său, Nicolai II, a devenit împăratul Rusiei. În 1964, moștenitorul său, Nicolai II, a devenit împăratul Rusiei. În 1985, moștenitorul său, Nicolai II, a devenit împăratul Rusiei. În 1991, moștenitorul său, Nicolai II, a devenit împăratul Rusiei. În 1999, moștenitorul său, Nicolai II, a devenit împăratul Rusiei. În 2001, moștenitorul său, Nicolai II, a devenit împăratul Rusiei. În 2005, moștenitorul său, Nicolai II, a devenit împăratul Rusiei. În 2009, moștenitorul său, Nicolai II, a devenit împăratul Rusiei. În 2013, moștenitorul său, Nicolai II, a devenit împăratul Rusiei. În 2017, moștenitorul său, Nicolai II, a devenit împăratul Rusiei.

POLIROM

2017

5. Kremlinul sanatoriu..... 84

Când boala devine semn de virilitate, 84 • Cochet, sportiv, sănătos: contraexemplul Vorosilov, 91 • Vâنători care știau să vâneze, 95 • Prietenii virile, 99

Partea a treia

MOARTEA BATE LA UȘĂ (1937-1941)

6. Sfărșitul prietenilor..... 105

Munteanul și intelectualul, 107 • Mareșalul și strategul, 116 • „Curul de piatră” și „copilul iubit al Partidului”, 120 • Bătrânul bolșevic și lupul Tânăr, 122 • Granitul și salcia plângătoare, 125

7. Două chipuri ale virilității bolșevice 128

Mustați, bărbi etc., 128 • Lacrimile lui Buharin, 134 • Ciocnirea eroilor, 140

8. Când capcana este o femeie..... 143

Sacrificiul unei soții, 145 • Soția-ostatic ca armă, 152

9. Desfrâu și alcoolism 155

Alcoolicii de la Kremlin, 156 • Sexualitatea și homosexualitatea, 160

Partea a patra

ȘI NU VOR RĂMÂNE DECÂT BĂRBAȚI (1945-1953)

10. Căderea unei „prime-doamne” 177

Spre culmi, 177 • Pe marginea prăpastiei, 184 • Sfărșitul, 195

11. Soțiile dispar 201

Artista deportată: Olga Budionnaia, 202 • O militantă în chinurile lagărelor: Ekaterina Kalinina, 205 • „Îți vom găsi o altă soție”: Bronislava Poskrebîșeva, 209 • Arearea unei vechi bolșevice, Dora Hazan-Andreeva, 211

12. Sfârșitul guralivelor	215
Moartea la capătul drumului: Maria Svanidze, 215 • O frumusețe ofilită: Evghenia Allilueva, 220 • Spre nebunie: Anna Allilueva-Redens, 225 • O anumită imagine a femeii, 229	
13. Cum să-i supraviețuiești lui Stalin: strategia soților Voroșilov	233
Patruzeci și nouă de ani de viață în comun, 233 • Kliment e în pericol, 242 • Tacticile Ekaterinei Voroșilova, 248	

Partea a cincea

TIMPUL PRIMELOR-DOAMNE (1953-1991)

14. Nina Hrușciovă sau arta de a-l face să strălucească pe secretarul general	261
O femeie dură și tăcută, 262 • Să ajute și să se facă auzită, 263 • Feminin din Est, feminin din Vest, 264 • Singurătatea în doi, 266	
15. În umbra soțului: Viktoria Brejneva	268
Amante și discreție, 269 • Ticăloșiiile copiilor lui Brejnev, 272 • Bătrânul neputincios și tandra lui soție, 273	
16. Steaua Kremlinului: Raisa Gorbaciova.....	275
Rochiile Raisiei, 276 • „Discutăm totul!”, 278 • Calmă și curajoasă, 280	
Concluzie	283
<i>Note</i>	289
<i>Mulțumiri</i>	321
<i>Surse și bibliografie selectivă</i>	323
<i>Index rerum eroticum</i>	345
<i>Index de nume</i>	347
<i>Lista ilustrațiilor</i>	353

Partea întâi

Fortăreața femeilor (1462-1927)

În interiorul fortăreței se reprezintă o luptă și un moștenire de tradiție politică, dar și o transiție de putere a rolului femeilor în interiorul regatelor. Totuși, aceasta nu este doar încreșterea unei tradiții regale care s-a extins de la vechime și nu au propus o schimbare clară între sferele private și cea politică, astfel încât ambele au hărțu parte în jocul politic.

Înaintea Revoluției din Octombrie, ele participau, într-un mod similar cu celelalte femei, la ceremonii de naștere și de înmormântare, dar unele nu se vor muta cu un război revoluționar. Chiar și Brătianul ei oficial, își vor indica locul în corespondență, unde influența și politica acestor reginilor și împărătese. Situația aceasta se constată în cîmpul domniei lui Ivan al III-lea cu Mire, al telei a lui Ivan al IV-lea cel Alb, și la începutul domniei lui Petru I cel Mare.

După două secole petrecute în teatrul cronicului Sahki, Peterashvili, Moscova a redescoperit, în 1918, capătul, iar Kremliul, într-o luptă. Odată cu revoluția bolșevică, femeile au purtat în primul rând exerciții militare proprii și pentru ele învești. Pe scena din Kremliul puteau să intindă de acolo credința și să aducă soluții, reducându-les încrește Armata și fiind prezentă Komintern. Acestea va marca în felul ei vizualizarea unei mulțimi de la Kremliul.

Amaruri, adasinate și dinastie: Kremlinul tatălor

În istoria Kremlinului, perioada stalinistă reprezintă o cotitură și un moment excepțional pentru dezvoltarea politicii țării, dar și o tranziție în privința rolului femeilor în interiorul fortăreței. Totuși, această istorie se înscrie într-o tradiție. Regimurile care s-au perindat la conducere nu au propus o delimitare clară între sfera privată și cea politică, astfel încât femeile au luat parte la jocul politic.

Înaintea Revoluției din Octombrie, ele participau, într-un mod cât se poate de tradițional pentru un sistem monarhic, la jocurile dinastice. Dar unele nu se vor mulțumi cu un rol pur decorativ. Chiar și fără mandat oficial, își vor influența soții și, în consecință, vor influența și politica acestor regimuri autocratice. Situația aceasta se constată în timpul domniei lui Ivan al III-lea cel Mare, al celei a lui Ivan al IV-lea cel Groaznic și la începutul domniei lui Petru I cel Mare.

După două secole petrecute în umbra orașului Sankt-Petersburg, Moscova a redevenit, în 1918, capitală, iar Kremlinul, centrul puterii. Odată cu revoluția bolșevică, femeile au putut pretinde să-și exercite influența prin și pentru ele însăși. Pe culoarele Kremlinului puteau fi întâlnite de atunci ciudata Aleksandra Kollontai, seducătoarea Inessa Armand și fidela Nadejda Krupskaia. Fiecare va marca în felul ei viața intimă a cercului de la Kremlin.

1

Amoruri, asasinate și dinastie: Kremlinul țarilor

Femeile au jucat un rol sensibil în politică la Kremlin încă de pe vremea marilor cneji și a țarilor. Bineînțeles, legăturile dinastice aveau o importanță considerabilă – cine spune politică bazată pe familie spune maternitate și sexualitate¹ –, dar și acțiunile ca atare ale marilor cneaghine sau țarine.

Chiar dacă rolul lor nu era chiar reglementat, conform tradiției ele se ocupau în principal de satisfacerea dorințelor soțului, de aducerea pe lume a unor copii sănătoși care să poată supraviețui și de conducerea atelierului de croitorie al fortăreței, unde erau confecționate țesături ce slujeau la înfrumusețarea palatelor și mănăstirilor. Dar, de la Ivan al III-lea la Petru cel Mare, exemplele care urmează arată că, în funcție de caracter și ambiție, femeile puteau să ia parte la viața politică.

Unele au murit în patul lor, altele au plătit scump pentru asta. Acestea erau riscurile conflictelor și intrigilor între familiile din jurul țarului; deseori, acesta se căsătorea de mai multe ori din cauza unei mortalități materne foarte mari și dorea cu orice preț să aibă destul de mulți descendenți ca să diminueze efectele unei mortalități infantile foarte ridicate. Cei ce făceau parte din familia țarului aflat la domnie aveau acces la dregătoriile cele mai însemnate; cei din familia moștenitorului perdant aveau parte de exil, închisoare, mănăstire sau moarte.

Pentru măreția cnezatului Moscovei:

Ivan al III-lea și Sofia Paleologhina

Domnia lui Ivan al III-lea, născut în 1440, fiul lui Vasili al II-lea, marchează o cotitură în istoria Rusiei. Atunci s-a creat și s-a mărit cnezatul Moscovei, iar Rusia și-a căpătat independența față de Hoarda de Aur, de imperiul turco-mongol, care nu mai era decât propria-i umbră și care a ținut sub jugul său, din secolul al XIII-lea, Rusia kieveană, adică vechea Rusie². El a dus o politică agresivă și față de alt rival secular: Lituania. Ivan al III-lea a fost primul mare cneaz care a purtat titlul de țar, acordat atunci de împăratul bizantin. În acea perioadă, Kremlinul a căpătat forma triunghiulară pe care o cunoaștem astăzi și a devenit impresionant de frumos.

În ziua de 12 noiembrie 1472, marele cneaz a încheiat ceea ce se poate numi o căsătorie remarcabilă, chiar dacă ceremonia a avut loc în absența viitorului soț. Cea de-a doua soție a lui nu era alta decât Zoe Paleologos (1455-1503) – care a devenit Sofia după botez –, nepoata ultimului împărat bizantin, Constantin al XI-lea. După căderea imperiului, familia ei s-a refugiat la Roma, lângă papă. Adolescentă, Zoe a primit o educație severă grație susținerii papilor Paul al II-lea și Sixt al IV-lea, care sperau să se folosească de ea în relațiile diplomatice. A învățat să scrie și să citească, dar și să lucreze cu acul, aşa cum îi stătea bine oricărei fete de familie bună³. Cronicile italiene spuneau că Sofia era o femeie frumoasă, mică de statură, cu ochi vioi și expresivi și o piele excepțional de albă⁴, ceea ce nu l-a împiedicat pe un poet italian să descrie astfel: „Un munte de grăsime. Tot ce-am putut să visez noapte de noapte erau niște munți de unt și de osânză”⁵. În 1469, știindu-l pe cneazul Ivan văduv, Roma a încercat să stabilească relații cu Rusia, în speranța de a o atrage în sâmul Bisericii Catolice. Papa Paul al II-lea a propus-o atunci pe Zoe

ca viitoare soție. Dar, pentru ruși, religia catolică a fetei era o problemă. Zoe a fost aşadar botezată ortodoxă și a luat numele de Sofia.

Imediat după căsătorie și după sosirea sa la Moscova, Sofia nu a ezitat să se amestece în treburile politice ale soțului. Îi aducea deja prestigiul și blazonul Imperiului Bizantin. Calea a fost astfel deschisă pentru a construi ideea că Moscova era de acum înainte „a Treia Romă”. Mai mult, Sofia a adus din Italia medici și artiști care au contribuit esențial la ridicarea celor mai frumoase biserici de la Kremlin și la decorarea noilor ziduri din cărămidă albă ale fortăreței. Ba chiar a reușit să primească propria diplomatii.

Prezentă lângă soțul ei în timpul profundelor schimbări ale principatului, a devenit indispensabilă, Ivan al III-lea sfătuindu-se întotdeauna cu soția lui; astfel, de la începutul anilor 1480, toate acțiunile politice purtau deja marca Sofiei⁶. La câțiva ani de la moartea principesei, un martor a pretins: „Pământul nostru rus trăia în liniște și pace. Când a sosit aici marea prințesă Sofia cu grecii voștri, pământul nostru s-a frământat și s-au stârnit mari conflicte”⁷. Poate că soția cneazului era considerată puțin cam repede vinovată pentru schimbările profunde ale societății moscovite din acea perioadă.

Ivan a pus capăt sistemului care le dădea pământ fraților săi, ca să unească cnezatul în jurul Moscovei. Au fost atunci integrate orașe precum Suzdal, Riazan, Iaroslav etc. Ba chiar a reușit să integreze republica liberă Novgorod. Astfel s-a născut cnezatul Moscovei, pe care Ivan a încercat să-l unifice, folosind îndeosebi legea. Sub domnia lui a apărut primul cod de legi rusesc. Mai mult, el a rupt relațiile cu Hoarda de Aur, refuzând să plătească tribut⁸. Toate aceste evenimente au dus la apariția unei ideologii de stat care formează baza a ceea ce istoriografia a numit autocrație. În fine, odată cu venirea unui mare număr de artiști din Italia, chiar peisajul Moscovei s-a schimbat, apărând un nou stil arhitectural care de atunci a făcut parte

din cultura rusă, după cum o demonstrează bisericile de la Kremlin, cele mai multe construite în această perioadă.

Succesiunea la tronul cnezatului reprezenta întotdeauna un moment tensionat. Procedura nu a fost niciodată cu adevarat reglementată și se derula mai degrabă după tradiția accesului la tron al primului născut de parte bărbătească. Pentru a evita incertitudinea, cnejii își precizau urmășul la tron în testament. În general, dorința defunctului era respectată, dar nimic nu împiedica izbucnirea conflictelor și contestarea testamentului, cum s-a întâmplat mai ales în perioadele ulterioare.

În cazul succesiunii lui Ivan al III-lea, totul a părut să se petreacă normal, dar aici se observă cel mai bine competență tactică a Sofiei, care se joacă cu multă abilitate cu încâlceala dinastică. El se căsătorise prima dată cu Maria. În 1458, aceasta a adus pe lume un fiu, Ivan, zis cel Tânăr, care a ajuns la vîrstă adultă. Pregătindu-și succesiunea, Ivan al III-lea l-a făcut pe acest fiu moștenitorul lui. După moartea primei soții, s-a recăsătorit și Sofia a adus pe lume mai mulți copii. A avut un prim fiu pe nume Vasili, pe care i-ar fi plăcut mult să-l facă moștenitor, ca să-și păstreze puterea după moartea soțului. Dar porțile păreau închise, mai ales că Tânărul Ivan devenise el însuși tatăl unui băiat. Or, la începutul lui 1490, sănătatea lui Ivan cel Tânăr s-a subredit. Medicii au pus diagnosticul gută. Sofia a pus să se aducă de la Veneția un medicament care n-a reușit să-l salveze: Ivan cel Tânăr a murit în martie același an. Unii au vorbit de otrăvire, fără ca nimic să fie cert.

Din acel moment, Sofia s-a străduit neobosit să-și convingă soțul să nu-l numească succesor pe nepotul lui, Dmitri, văstarul lui Ivan cel Tânăr, ci pe primul fiu din cea de-a doua căsătorie, Vasili. Ivan l-a numit totuși pe Dmitri. Tabăra lui Vasili s-a mobilizat ca să schimbe situația. Degeaba. Câțiva boieri, printre care și vărul marelui cneaz, au fost atunci arestați și execuți. Schimbarea neașteptată au adus-o campaniile

militare purtate de tatăl său: Vasili a dat doavadă de competență și curaj, recâștigând astfel prețuirea lui Ivan al III-lea. În 1502, i-a devenit moștenitor. Micul Dmitri și mama lui au căzut în dizgrație și sinodul eclesiastic i-a acuzat de erzie. Au murit în închisoare, în 1505, de foame și de frig. Sau de mâna cuiva⁹.

Sofia s-a stins din viață în aprilie 1503. Cortegiul funerar până la locul de veci, Biserica Adormirii Maicii Domnului de la Kremlin, a fost impunător. A fost înmormântată lângă prima soție a lui Ivan al III-lea. Câteva luni mai târziu, acesta s-a îmbolnăvit. Destul de repede, a fost nevoie să-i lase pe alții să se ocupe de treburile statului. În octombrie 1505, a murit la vîrstă onorabilă de 65 de ani, lăsându-i viitorului Vasili al III-lea un teritoriu mai mare, bogat și independent.

Cele șase soții ale lui Ivan cel Groaznic

În ziua de 25 august 1530, s-a născut micul Ivan care a rămas în memoria oamenilor drept cel Groaznic (*Groznîi*), poreclă pe deplin meritată pentru faptele lui. Domnia sa, bine-cunoscută și presărată cu acte de violență, nu este cu nimic mai prejos decât a altor monarhi europeni. Ivan a fost primul țar autoproclamat, a întărit statul primit de la tatăl lui, Vasili al III-lea, a înființat cumplita *Opricinina*, strămoșa poliției secrete, dar a și reformat țara grație numeroaselor contacte stabilite cu ambasadele europene¹⁰.

Domnia lui Ivan cel Groaznic este remarcabilă și prin practicile sale matrimoniale. Renunțând la tradiția ortodoxă și intrând astfel în conflict cu Biserica, cel devenit țar s-a căsătorit de cel puțin șase ori, după datele păstrate de istorie. Femeile își făceau apariția pe scenă împreună cu familiile lor, apoi dispăreau, ecou îndepărtat al unui proces pe care îl vom regăsi în cercul Kremlinului în timpul lui Stalin. Ivan amintește în această privință de Henric al VIII-lea al Angliei, dominat

de aceeași furie matrimonială¹¹. Dar, spre norocul soților sale, niciuna n-a pierit de mâna lui, țarul preferând să le trimită la mănăstire. Asemenea domniei lui Ivan, practicile sale maritale au suferit o ruptură puternică în anii 1560 și 1570.

Prima femeie care a contat în viața viitorului țar a fost mama sa, Elena Glinskaia (1479-1533), cea de-a doua soție a lui Vasili al III-lea. Venirea pe lume a lui Ivan a fost însoțită de semne rău prevestitoare. Cronicile spun că, trăsnetul abătându-se asupra cnezatului Moscovei, unele necromante au prevăzut că acel copil va fi un flagel, un monstru și o sursă de nenorociri. Aceste prevăzute pline de superstiții erau stârnite de condițiile prea puțin ortodoxe, în sens propriu, ale celei de-a doua căsătorii a lui Vasili al III-lea. După ce a fost însurat câțiva ani cu prima soție, văzând că, în ciuda numeroaselor pelerinaje și danii făcute Bisericii, nu avea descendenți – ceea ce îl deranja în mod deosebit, deoarece nu voia să lase puterea unor frați la care nu ținea –, marele cnez a decis, în 1526, să divorțeze de ea și să-o trimită la mănăstirea Pokrovski. Unele surse vorbesc de o despărțire „amiabilă”, principesa înțele-gând interesele soțului. Altele precizează lipsa de entuziasm a Solomoniei, care a fost dusă cu forță la mănăstire¹².

În ciuda diferenței de vîrstă, cuplul format din Vasili și Elena era fericit; cei doi petreceau mult timp împreună la vânătoare, de pildă, sau la cursele de cai. Vizitau pe rând mănăstirile. Această Tânără prințesă lituaniană, cu trăsăturile bine conturate, cu buze frumoase și ochi mari, care primise o educație bună, a înveselit existența lui Vasili, ajuns în pragul bătrâneții. Dar, căsătorit acum cu o Tânără care plesnea de sănătate, cnezul aștepta un descendant de parte bărbătească. Fiul atât de așteptat a venit pe lume abia în 1530, când tatăl avea deja 51 de ani. Considerată o străină la curte, chiar dacă tatăl și unchiul ei îl slujiseră pe cnez, Elena nu a adus prea multă bucurie născând un moștenitor, mai ales că, doi ani mai târziu, a născut încă un băiat, Iuri. Din nefericire, acesta

din urmă a fost prea plăpând și marcat de un handicap, ceea ce nu l-a împiedicat pe fratele lui cel mare să-l iubească și să-l îngrijească. Pentru mai multă siguranță, Ivan a fost încoronat la vîrsta de un an. Tatăl său a murit doi ani mai târziu. Domnia lui nu a început sub un cer senin. În pofida încoronării, în jurul unchilor săi s-au format tabere pentru a-i răpi tronul. Copilul s-a menținut la putere numai mulțumită inteligenței și manevrelor mamei sale, Elena, care conducea consiliul de regență.

Înțelegând că poziția fiului ei era nesigură, Elena a făcut tot ce i-a stat în putință nu numai pentru respectarea dreptului de succesiune, ci și pentru ca Ivan să nu ajungă victimă unei intrigi de palat. Astfel, ea nu a așteptat să devină major – la 16 ani – ca să-l încoroneze mare cneaz, ajutată de mitropolitul Daniel. După ce a asigurat tronul, Elena s-a ocupat de slabirea poziției regenților, poruncind arestarea fraților soțului ei și plasând oameni din familia sa în anturajul fiului său, pentru care a devenit femeia ideală. A fost perioada în care distracțiile de la curte s-au schimbat în mod radical. S-a acordat o mai mare atenție înfățișării, prin purtarea unor haine în culori vii, la care se adăugau perle și pietre prețioase. Femeile își albeau fața și-și colorau buzele în roz. Pe scurt, modelul de inspirație era curtea poloneză, unde își făcuse apariția moda franțuzească¹³. Dar în 1538 Elena a murit, poate otrăvită de boierul Șuiski, a cărui familie voia să scape de influența regentei.

Prima parte a domniei lui Ivan nu a marcat o mare ruptură în raport cu tradiția. Cât a fost minor, puterea a fost exercitată de consiliul de regență dominat de familia Glinski. Apoi, Ivan și-a ocupat treptat locul de suveran. Matrimonial, primele trei căsătorii au respectat și ele tradiția, îndeosebi ortodoxă. Când a împlinit 15 ani, s-a ivit preocuparea și pentru încoronarea, și pentru căsătoria lui. Pentru găsirea soției, care a fost autohtonă – deoarece diplomația rusă nu reușise să găsească o

prințesă străină –, s-a organizat un fel de „paradă a tinerelor”. Prințipiu era ca în fața viitorului mire să fie prezentată o selecție de potențiale soții provenite din familii boierești. Chiar dacă nu era o practică obișnuită, nu se putea spune nici că era o noutate. Vasili folosise deja această tactică ca să-și găsească soție.

Fericita aleasă s-a numit Anastasia Zaharina. Tânără era de o mare frumusețe și, în plus, cunoștea bine curtea și uzanțele, deoarece familia ei făcuse parte întotdeauna din tabăra lui Ivan în lupta sa pentru tron, iar frații ei, Daniil și Nikita, erau prieteni de petreceri ai Tânărului suveran. Se poate vorbi de o adevărată căsătorie din dragoste. Dacă în fața boierilor Ivan se putea arăta grosolan și aspru, cu soția lui a devenit iubitor, bland, asigurându-i confortul și îndeplindu-i dorințele, ajungând chiar să-și părăsească amantele¹⁴.

Fericirea conjugală a fost însă întunecată de numeroasele nașteri care s-au soldat cu moartea prematură a pruncilor. Din șase copii născuți, numai doi fii, Ivan și Fiodor, au ajuns la vîrstă adultă. Vlăguită de sarcini și cu o sănătate subredă, Anastasia s-a îmbolnăvit în 1559 și, după incendiul de la Moscova din 1560, refugiată în satul Kolomenskoie, s-a stins brusc din viață¹⁵, lăsându-l pe Ivan foarte nefericit.

În virtutea îndatoririi dinastice, sfetnicii l-au îndemnat să-și ia repede altă soție. O vreme, s-a pus problema căsătoriei cu Ecaterina, sora regelui Poloniei. Dar Ivan a hotărât să întărească alianțele la sud și s-a logodit cu o prințesă cercheză, Maria. Îndată ce a întâlnit-o, țarul a fost pur și simplu vrăjit de acea frumusețe puțin obișnuită pentru Rusia¹⁶. Dacă surse mai târzii o descriu pe Maria ca pe o persoană cu tulburări de caracter, având o influență proastă asupra soțului, contemporanii o considerau unanim o persoană sociabilă, plăcută și grațioasă¹⁷. Foarte Tânără – s-a căsătorit la vîrstă de 16 ani, în 1561 –, simțindu-se cu siguranță străină la curte, ea era timidă în fața țarului, deja bărbat în toată puterea cuvântului

la 31 de ani. În pofida iubirii pe care acesta i-o arăta, Maria nu a putut să-i ofere niciodată aceeași susținere ca Anastasia. Rămânea descendența. Cronicile menționează o singură sarcină în cursul acestei căsnicii de șase ani. În martie 1563, s-a născut micul Iuri, care a decedat în luna mai. În acel an, Ivan a mai suferit și o altă pierdere prin moartea fratelui său, pe care medicii nu au reușit să-l salveze.

În cursul acestei căsnicii, domnia lui Ivan a cunoscut o schimbare importantă, ducând la o perioadă de teroare. Moartea preaiubitei soții dintâi și cea a fratelui handicapat, de care era foarte apropiat și față de care avea o afecțiune sinceră, au fost concomitente cu o cotitură în gestionarea puterii. Ivan a devenit atunci un autocrat, concentrând întreaga putere în mâinile sale și guvernând principatul cu mâna de fier, uneori plin de cruzime. E greu să nu facem legătura între pierderea unor ființe iubite și cruzimea, ba chiar paranoia de acum a țarului autoproclamat. În 1565, după ce a amenințat că va părăsi puterea, Ivan a rezervat o parte din teritoriul cnezatului Opricinîei, asupra căreia avea o putere absolută. Pornind de la aceste teritorii, el a înființat un nou ordin militar format din *opriciniki*, care vor reprezenta brațul înarmat pentru actele de violență ale țarului. Jurământul membrilor era apropiat de o renunțare la lume: ei jură „să nu mai aibă contact cu restul populației, nici măcar cu părinții, altfel vor fi executați”¹⁸. La Moscova, țarul a poruncit să li se construiască un palat mare în afara Kremlinului, unde își petrecea din ce în ce mai mult timp, neglijându-și soția. În acea perioadă, pe când ea trăia încă, au început negocierile pentru o viitoare căsătorie a țarului, iar Maria și-a zis că va trebui să se călugărească.

Începând din acei ani, povestea domniei lui Ivan cel Groaznic este presărată cu acte de cruzime ce depășesc practicile obișnuite. Acest lucru este vizibil îndeosebi în urma decesului celei de-a doua soții. În 1569, soții fac un sir lung de vizite la mănăstiri. Suferind de tuberculoză, țarina le-a suportat

greu și a murit chiar în acel an. Dar zvonurile îl acuzau pe căr că se debarasase de o soție care îl cam stânjenea. Ca să răspundă acestor bârfe, Ivan a întors acuzația, învinuindu-l pe boierul Vladimir Andreevici, și a găsit un bucătar care a mărturisit că administrase otrava la porunca acestuia. Boierul și familia sa au fost constrânsi să bea otrava cu pricina, mama lui a fost condamnată să plece în exil la mănăstire, dar, pe drum, s-a dat ordin „să se scape de ea prin asfixiere într-un cufăr, într-o izbă, prin fum”¹⁹.

Ivan cel Groaznic rămăsese văduv din nou. Nu era neapărat grăbit să se recăsătorească, deoarece, după religia ortodoxă, chiar în caz de văduvie, nu era posibil să te căsătorești în mod legiuț de mai mult de trei ori. Așadar, era ultima șansă de a găsi o femeie robustă și în stare să-i sporească descendența, care, deocamdată, se rezuma la doi fii. Într-o dispoziție destul de proastă, Ivan s-a apucat să vâneze trădători. Teroarea a pus stăpânire pe nobilime, care se temea să nu fie dizgrațiată, ba chiar asasinată, și a ezitat să vină la căr să-i propună o soție²⁰. După ce s-a gândit întâi să-și ia o soață străină, cărul a hotărât în cele din urmă să organizeze o nouă „paradă a tinerelor”. În 1571, au fost aduse așadar în fața cărului... 2 000 de tinere! Ivan a adăugat ritualului o mică variație de producție proprie: controlul medical. Aleasa a fost Marfa Sobakina, provenită dintr-o veche familie de boieri. Logodnicii s-au întâlnit des, au făcut cunoștință și Marfa i-a plăcut tot mai mult lui Ivan, mai ales că semăna cu Anastasia. Dar logodnica s-a îmbolnăvit. Ivan a refuzat să rupă logodna, sperând că medicii străini vor putea s-o salveze. Și căsătoria a avut loc, dar cărina a murit după două săptămâni. Cauza bolii și morții sale a fost otrava²¹. Cărul a vrut răzbunare și a cerut să fie găsiți vinovații. Într-un mod oarecum ilogic, au fost arestate rude de-ale defunciei, fără ca adevărații vinovați să fie trași la răspundere²².

Conform legii, Ivan cel Groaznic nu mai putea să se căsătorească. Sinodul i-a acordat totuși o dispensă, cărul pretextând

că ultima căsătorie nu fusese consumată și că soția lui fusese otrăvită. La parada tinerelor, unde fusese aleasă Marfa, dar și Evdokia pentru țareviciul Ivan, țarul puseșe ochii și pe Anna Koltovskaia. Ea a devenit cea de-a patra lui soție, în 1572. Asemenea celorlalte, nici Anna nu era pe placul anturajului țarului, deoarece familia ei făcea parte din mica nobilime de provincie. și a devenit atunci ținta unor intrigi de palat și a unor zvonuri²³. Dar, mai presus de toate, mariajul nu era unul reușit. Ivan fusese fermecat de frumusețea și tinerețea Annei, dar cei doi nu aveau deloc gusturi comune. Mai mult, Anna nu reușea să-i dăruiască un urmaș. Anul 1575 a marcat o ruptură în practicile matrimoniale. N-a mai fost vorba de iubire. De acum înainte, Ivan și-a ales soțiile doar după capacitatea lor de a aduce pe lume moștenitorii de parte bărbătească. Când nu-i mai conveneau, le repudia și le forța să se călugărească. Anna, care a purtat de atunci înainte numele de Daria, a fost trimisă la mănăstirea Pokrovski din Suzdal, apoi la mănăstirea Tihvin din nord-vestul Rusiei. Acolo a murit în 1626, la 42 de ani după soțul ei.

Cea de-a cincea soție a țarului, Anna Vasilcikova, a avut aceeași soartă. Deoarece această căsătorie nu era legală după legea canonica, data nu-i apare în anale, dar este situată în jurul anului 1575. Cum Ivan acționase împotriva avizului Bisericii, această căsătorie a marcat ruptura dintre suveran și autoritățile ecclaziastice. Dar ea a marcat și încă o etapă în întărirea autocrației și a puterii țarului. Tot în acest moment încep întrebările privind numărul exact de căsătorii ale lui Ivan²⁴.

În 1574, i-a fost prezentată o Tânără care i-a plăcut mult: păr săten, ochi adânci, față rotundă, de statură mijlocie și plinuță cum îi plăcea țarului. În plus, provenea dintr-o familie numeroasă, ceea ce îl îndreptătea să presupună că îi va putea dărui mulți fii²⁵. Dar, săturându-se de ea, țarul n-a ezitat să înceapă discuții cu Anglia în vederea căsătoriei cu regina Elisabeta I sau chiar cu una dintre nepoatele ei²⁶. Pe la 1576,